

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶)

همت بلوچی^۱

بهناز اژدری^۲

مهدی حسنی باقری^۳

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران انجام شد. این تحقیق از لحاظ ماهیت و هدف، از نوع تحقیق کاربردی و روش تحقیق آن از نوع توصیفی-تحلیلی بود. جامعه آماری متشکل از مدیران استان کرمان در سال های ۱۳۷۶-۱۳۹۶ بود که برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان و برای نمونه گیری از روش روش تصادفی طبقه ای استفاده شد. در این تحقیق، برای بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی، از الگوی هانتیگتون (۱۹۶۵) استفاده گردید. ابعاد آن شامل: عقلانیت اقتدار سیاسی، تمایز کارکردی و ساختاری و رشد مشارکت سیاسی بود. یافته ها نشان داد می توان مبتنی بر الگوی تحقیق، ابعاد ۳ گانه و مولفه های ۱۲ گانه در راستای توسعه سیاسی در ایران مطرح نمود. سپس این ابعاد و مولفه ها به کمک آزمون فریدمن رتبه بندی شدند که نتایج نشان داد در بین ابعاد موثر، بعد عقلانیت اقتدار سیاسی، بالاترین رتبه را داراست. ضمناً در بین مولفه های موثر، مولفه های میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه، بالاترین رتبه را دارا هستند.

کلمات کلیدی: عوامل کلیدی، توسعه سیاسی، مدیران، استان کرمان، ایران.

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

-
- ۱- دانشجوی دکتری دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت pypg96@yahoo.com
- ۲- استادیار دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت، بافت، ایران b-azhdari944@yahoo.com
- ۳- استادیار دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت، بافت، ایران mehde.hassanibakri@gmail.com

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی

باقری

مقدمه

مفهوم توسعه سیاسی در پی دگرگونی های پس از جنگ جهانی دوم و استقلال کشورهای تحت استعمار از یکسو و تهدیدهای نظام های سوسیالیستی بلوک شرق برای جهان سرمایه داری غربی در طول جنگ سرد از سوی دیگر پدید آمد (شفیعی فر، ۱۳۹۴). با اینکه پیش از جنگ جهانی دوم به ویژه در دهه های بیستم و سی ام، محققان و فلاسفه سیاسی کوشیدند تا این مقوله را براساس دگرگونی ها و تغییرات اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند ولی از دوران پس از جنگ جهانی دوم، فضای جنگ سرد بین دو قطب سرمایه داری و سوسیالیستی، اندیشمندان غربی را بر آن داشت تا تحت تأثیر این وضعیت، الگوها و نظریه هایی در خصوص توسعه سیاسی مطرح سازند (هوو و پکک^۱، ۲۰۲۰). به زعم جهانگیری (۱۳۹۷) توسعه ی سیاسی، یکی از ابعاد چندگانه توسعه ی ملی است و به فرآیندی اطلاق می شود که زمینه ها و شرایط لازم را برای نهادینه کردن مشارکت و رقابت سیاسی در جامعه فراهم می کند و حاصل نهایی آن، افزایش توانمندی نظام سیاسی است. نظری و همکاران (۱۳۹۲) بیان می دارند هدف توسعه سیاسی گسترش مشارکت و رقابت گروه های اجتماعی در زندگی سیاسی می باشد. مهمترین لوازم بلافاصل توسعه سیاسی شامل: سازمان یابی گروه ها و نیروهای اجتماعی، آزادی آنها در مشارکت و رقابت سیاسی، وجود مکانیسم های حل منازعه نهادمند در درون ساختار سیاسی، خشونت زدایی از زندگی سیاسی در جهت تقویت ثبات سیاسی، مشروعیت چارچوب های نهادی و قانونی برای رقابت و سازش سیاسی و جزء آن، می باشد. از منظر بشیریه (۱۳۸۶) بیان می دارد در واقع توسعه سیاسی وقتی حاصل می شود که: اولاً: گروه ها و نیروهای اجتماعی بتوانند از طریق احزاب، خواسته و تقاضاهای جامعه را سازماندهی کنند؛ ثانیاً: آنچنان اعتمادی بین تشکل های سیاسی و نظام سیاسی حاکم باشد که جامعه سیاسی ایمان داشته باشد که می تواند از طرق مسالمت آمیز و به دور از خشونت، به خواسته های خویش برسد؛ ثالثاً: در درون نظام سیاسی و همچنین نهادهای سیاسی مجال مشارکت و رقابت سیاسی مسالمت آمیز وجود داشته باشد؛ رابعاً: مجموعه ساختار و فرآیندهای نظام سیاسی از مشروعیت گسترده ای برخوردار باشند.

¹ Hoewe & Peacock

از طرف دیگر توسعه‌ی سیاسی از جمله مباحثی بوده است که در ایران همواره مورد تاکید و تحلیل نظریه پردازان و محققان بوده است. به زعم عزیز و همکاران (۱۳۹۷) با توجه به علل عقب ماندگی تاریخی کشور ایران، رویکردهای گوناگونی در زمینه نوسازی و توسعه از سوی صاحب نظران و ایده پردازان ارائه شده است و برخی اندیشمندان ایرانی به ویژه در دوران پس از انقلاب اسلامی، درباره ریشه ها و چرایی عدم پیشرفت و توسعه ایران و چگونگی دستیابی به توسعه یافتگی، به آسیب شناسی موضوع پرداخته اند. موسوی و همکاران (۱۳۹۹) با تشریح لزوم توجه به مقوله توسعه سیاسی در ایران، بیان می دارند توسعه سیاسی نیازمند توجه به الگوهای بومی و مبتنی بر شرایط جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، تاریخی هر کشوری است. بنابراین، هم از لحاظ اصولی و هم در عمل می بایست با پرهیز از الگوبرداری وارداتی - عمومی و بر مبنای شناخت واقعی از ویژگی های ملی و توجه به الگوی خاص باشد. سریع القلم (۱۳۸۹) با بررسی علت توسعه نیافتگی ایران، عنوان می دارد که عللی از جمله نداشتن نگاه جامع به زندگی، نداشتن برنامه ریزی طولانی مدت، تجمل گرایی، عدم توزیع عادلانه امکانات و منابع، عدم ظهور و تثبیت اهداف جمعی و نداشتن همگرایی، سرکوب توانمندی و ظرفیت افراد، موانعی برای رسیدن به توسعه سیاسی پایدار هستند. عبدالهی و راد (۱۳۸۸) با بررسی روند تحول و موانع ساختاری توسعه سیاسی در ایران، عنوان می دارند در هر دوره ای که دولت خصلت تحصیلدار پیدا کرده و مستقل و بی نیاز از مالیات گشته و از تمرکز قدرت برخوردار گردیده، عرصه را برای مشارکت و رقابت سیاسی تنگ تر کرده و مانع استقرار توسعه سیاسی شده، برعکس هر گاه قدری از خصلت و ظرفیت تحصیلداری دولت کاسته شده و یا دولت ضعیف و دچار بحران مالی گردیده به سمت مالیات ستانی از مردم گرایش یافته و نسبتاً فرصت مغتنمی برای رشد و بالندگی جامعه ی مدنی و توسعه ی سیاسی کشور فراهم شده است به این ترتیب ملاحظه می شود توسعه ی سیاسی در ایران معاصر به سبب وجود موانع ساختاری مورد اشاره روندی ناهموار و زیگزاکی داشته و در ادوار مختلف متناوباً دچار قبض و بسط گردیده است.

نظر به اهمیت توسعه سیاسی، شاخص های چنین توسعه ای از نگاه صاحب نظران مختلفی مورد بررسی واقع شده است. برای نمونه بررسی ها محققان مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی نشان می دهد جامعه توسعه یافته از نظر سیاسی ضمن برخوردار بودن از ثبات سیاسی، دارای ویژگی هایی همچون کارآمدی، سطح پایین فساد، پاسخگویی، مشارکت مردم در امور مربوط به خود، نظام حزبی قوی و سازمان یافته، آزادی رسانه ها و... می باشد. با وجود اینکه

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی

باقری

بسیاری از این شاخص ها در قانون اساسی و اسناد بالادستی مورد توجه و تاکید بوده اند، اما در عمل و در برنامه های توسعه کشور مورد غفلت یا کم توجهی قرار گرفته اند (گزارش مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۴/۱۱/۶). لذا توجه به بررسی و ارزیابی توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران از ضرورت های شایان توجه در فرآیند جبران عقب ماندگی های کشور است. صرف نظر از انگاره های مختلف در خصوص توسعه و راهبردهای گوناگون آن که توسعه را به افسانه ای ابهام انگیز تبدیل کرده است، آنچه حائز اهمیت جدی است مدیریت فرآیندی است که کشور را از سطح نامطلوب و نامقبول به سطح مطلوب و قابل هدایت و راهبری کند؛ چه اینکه واقعیت این است که توسعه سیاسی نیازمند مدیریتی قوی با درکی مشخص و کاراست. از اینرو و با علم به اینکه در تحقیقات پیشین کمتر به بررسی عوامل و مولفه های کلیدی موثر بر توسعه سیاسی در ایران پرداخته شده است و با علم به اهمیت موضوع بنا به مقتضیات زمانه و شرایط سیاسی کشور و از حیث گستره مسائل سیاسی داخلی و خارجی پیش رو، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سوال است که چه عوامل و مولفه هایی بر روند توسعه سیاسی در ایران تأثیر گذارند؟

پیشینه تحقیق

در این بخش مبتنی بر بازنگری تحقیقات داخلی و خارجی مرتبط، پیشینه تحقیق به شرح جدول شماره ۱ ارائه می شود:

جدول ۱. بازنگری تحقیقات داخلی و خارجی مرتبط (پیشینه تحقیق)

ردیف	محقق / سال	عنوان	نتایج
۱	موسوی و همکاران (۱۳۹۹)	موانع توسعه سیاسی در ایران معاصر با تاکید بر هویت سیاسی و فرهنگی	علی رغم رشد نهادهای جامعه مدنی و گسترش مطالبات توسعه گرایانه در حوزه سیاسی بعد از انقلاب مشروطه ولی ضعف توسعه سیاسی به سبب سیستم متمرکز حکومتی، ضعف زمینه های اجماع در میان نیروهای سیاسی، عدم هماهنگی صاحبان ثروت، علم و قدرت و سیاست های نامطلوب قومیتی تأثیر منفی بر آن داشته است.

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

<p>برنامه های نوسازی در دوره پهلوی اول زمینه را برای تحولات سیاسی و مشارکت فراهم کرد. اما پیدایش ساخت دولت مطلقه مانع عمده ای بر سر راه گسترش مشارکت و رقابت سیاسی ایجاد کرد و موجب باز تولید اقتدارگرایی گردید.</p>	<p>تبیین رابطه ساخت سیاسی و توسعه ی سیاسی دوران پهلوی براساس مدل برنارد کریک</p>	<p>منشادی و اکبری (۱۳۹۹)</p>	<p>۲</p>
<p>این پژوهش با تبیین شاخص های زیربنایی توسعه سیاسی، چگونگی اراده تحقق آن را در جامعه مورد توجه قرار داده است که نتایج نشان می دهد شاخص های توسعه سیاسی در این الگو منطبق بر شریعت بوده و با پایبندی به اجرای عدالت در فضای سیاست گذاری جامعه، زمینه توسعه سیاسی مطلوب فراهم می شود.</p>	<p>تحقق توسعه سیاسی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت</p>	<p>عزیزی و همکاران (۱۳۹۷)</p>	<p>۳</p>
<p>گرایش به دولت رفاهی و دخالت گسترده دولت در اقتصاد می تواند شرایط نامساعدی برای شکوفایی جوامع مدنی فراهم آورد. بنابر این در توسعه ی سیاسی مواردی گفتمان حاکم بر کشور، نوع ایدئولوژی، شکل حاکمیت، نوع رهبری، شرایط جغرافیایی سیاسی، جغرافیای راهبردی و منابع کشور باید مد نظر قرار گیرد</p>	<p>جهانی شدن سیاست و تأثیر آن بر فرایند توسعه ی سیاسی ج. آ. ایران</p>	<p>کلوانی و همکاران (۱۳۹۷)</p>	<p>۴</p>
<p>بین متغیرهای اعتماد به رسانه های جمعی، اعتماد به افراد مذهبی، اعتماد به سیاسیون، اعتماد سیاسی، مشارکت سیاسی با توسعه سیاسی رابطه معنی داری وجود دارد. به عبارتی نتایج حاصل از این یافته ها نشان دهنده تاثیر عواملی چون اعتماد به رسانه های گروهی، اعتماد به سیاسیون و اعتماد سیاسی و اعتماد به افراد مذهبی، مشارکت سیاسی بر میزان توسعه سیاسی است.</p>	<p>بررسی تاثیر مشارکت سیاسی بر توسعه سیاسی (مورد مطالعه: جوانان شهر خلخال)</p>	<p>نظری و همکاران (۱۳۹۲)</p>	<p>۵</p>

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسنی

باقری

<p>۶</p>	<p>ابوالفتحی و کریم محمدی (۱۳۹۴)</p>	<p>آسیب شناسی نسبت میان فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی در ایران</p>	<p>وضعیت فرهنگی از قبل موجود که همچنان تداوم دارد، با فرهنگ مدنی که مناسب ترین فرهنگ برای یک نظم دموکراتیک است فاصله بسیار دارد. از این رو فرهنگ سیاسی در ایران نه تنها بستر مناسبی برای توسعه سیاسی فراهم ننموده، بلکه خود به اصلی ترین مانع این مساله تبدیل شده است. بررسی نسبت میان فرهنگ سیاسی با مقولاتی همچون الگوی اقتدار، الگوی مشارکت، تجربه تحزب در ایران ونحوه تعامل با بیگانگان، به درستی موید این مدعا است. بنابراین توسعه سیاسی در ایران قبل از هر چیز دیگر مستلزم بسترسازی فرهنگی است.</p>
<p>۷</p>	<p>عبوضی (۱۳۸۹)</p>	<p>مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>محقق کوشیده است تا با بهره گیری از دو نظریه جامعه شناختی کارکردگرایی و مبادله، وضعیت مشارکت سیاسی در ایران را پس از پیروزی انقلاب اسلامی بررسی کند. نویسنده با اشاره به اینکه مشارکت سیاسی، تنها شرکت پرشور در انتخابات و در زمان برگزاری آن نیست، بلکه امری مستمر و ساری و جاری در زمان و مکان است، توجه به دو عنصر مسئولیت پذیری و آگاهی را از جانب مردم و حکومت، امری مفید برای مشارکت سیاسی می داند و تصریح می کند به جهت ماهیت و ساختار اسلامی و مردمی حکومت و اعتقاد و توجه عمیق به آرای مردم و نقش اصلی آنان در اداره جامعه، میزان آگاهی و مسئولیت پذیری مردم، رشد قابل</p>

<p>توجهی داشته است، اما آنچه با این رشد هماهنگ نبوده است، از طرف مقابل یعنی حکومت کنندگان بوده است.</p>			
<p>نتایج تحقیق نشان داد عناصر کلیدی توسعه سیاسی که از پذیرش بیشتری در نزد محققان برخوردارند شامل موارد زیر است:</p> <p>۱. میزان مشروعیت نظام و اهتمام مردم به دولتمردان؛</p> <p>۲. مشارکت مردم از طریق نهادهای اجتماعی، سیاسی نظیر انتخابات مجلس احزاب و نهادهای سیاسی غیردولتی و مطبوعات و قدرت انتخاب حکومتی برخاسته از مردم بر مردم و میزان آزادی آنان؛</p> <p>۳. حکومت قانون و نه حکومت فرد به شکل استبدادی و دیکتاتوری و غیرشخصی بودن نظام سیاسی؛</p> <p>۴. میزان اقتدار در پاسخگویی به نیازهای مردم از طریق ایجاد شبکه اداری کارآمد و فعال و حل قانونمند مشکلات و معضلات سیاسی جامعه.</p>	<p>دولت و توسعه در آفریقا: یک بازنگری</p>	<p>فوسو^۱(۲۰۱۸)</p>	<p>۸</p>
<p>توسعه سیاسی بارشد دموکراسی مترادف است و هراندازه یک نظام سیاسی از انعطاف ناپذیری به انعطاف پذیری، ازسادگی به پیچیدگی، ازدنباله روی به خودمختاری و از پراکندگی به یگانگی گرایش پیدا کند، به همان نسبت توسعه سیاسی نیز در آن نظام افزایش می یابد. باتوجه به مطالب گفته شده، میتوان مولفههای چهارگانه، گذار به توسعه</p>	<p>ارتباطات و توسعه سیاسی</p>	<p>پای^۲(۲۰۱۵)</p>	<p>۹</p>

^۱ Fosu

^۲ Pye

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی

باقری

سیاسی را در سه موضوع؛ دولت، جامعه مدنی، مردم و جامعه می توان بیان کرد.			
در ملت هایی که قادر بوده اند شرایط ثبات سیاسی را بوجود آورند، به معنای نبود منازعات اجتماعی مشخص و آشکار، بدون در نظر گرفتن نوع رژیم سیاسی، توانسته اند به رشدهای سریعتر از دیگر ملت هایی که نتوانسته اند این شرایط را مهیا کنند، دست پیدا کنند.	دموکراسی، رشد اقتصادی و بی ثباتی سیاسی	گوپتا و همکاران ^۱ (۲۰۰۷)	۱۰

مدل مفهومی تحقیق

بطور کلی توسعه ی سیاسی در رویکردهای مختلف، به شیوه های گوناگونی تعریف شده است. هر یک از این تعاریف، شاخص ها یا نشانگان متفاوتی را در نظر می گیرند. بنابراین، روشن است، نمی توان تعریفی از پیش معین و ساده از این مفهوم به دست داد. با وجود این، روشن ساختن ابعاد و مولفه های این مفهوم مبتنی بر تحقیقات پیشین می تواند به فهم بیشتر این مفهوم کمک نموده و در ادامه مبتنی بر این ابعاد و مولفه ها بتوان درک بهتری نسبت به وضعیت توسعه سیاسی در ایران داشت. از اینرو در تحقیق پیش رو جهت بررسی و ارزیابی عوامل و شاخص های موثر بر توسعه سیاسی در ایران، از یکی از الگوهای شناخته شده یعنی الگوی توسعه سیاسی هانتینگتون^۲ (۱۹۶۵) استفاده شده است. این الگو در ۳ بعد کلی ارائه می شود: عقلانیت اقتدار سیاسی، تمایز کارکردی و ساختاری (نهادسازی) و رشد مشارکت سیاسی. در ادامه برای تعیین مولفه های هر یک از این ۳ بعد، از بررسی مبانی نظری مرتبط استفاده شد که نتیجتاً مدل شماتیکی تحقیق حاضر را می توان به شرح زیر مطرح نمود:

^۱ Gupta et al

^۲ Huntington

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسنی باقری

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ ماهیت و هدف، از نوع تحقیق کاربردی است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. در این تحقیق تلاش می شود در چارچوب نظری از روش اثبات گرایانه استفاده شود و با توجه به کاربرد مسایل کمی با بهره گیری از شیوه پیمایشی و میدانی به تجزیه و تحلیل مساله پژوهش پرداخته شود. جامعه آماری تحقیق حاضر متشکل از مدیران تأثیرگذار استان کرمان در سال های ۱۳۷۶-۱۳۹۶ (بازه زمانی ۲۰ ساله) است که مطابق با آماری که محقق توانست بدست بیاورد تعداد اعضای این جامعه آماری را ۲۰۰۰ نفر تشکیل می داد. برای تعیین حجم نمونه از جامعه مذکور از جدول کرجسی و مورگان استفاده شد که نتیجتاً نمونه لازم ۳۲۲ نفر بدست آمد. ضمناً روش نمونه گیری پژوهش حاضر به شکل تصادفی طبقه ای انتخاب بوده است. ابزار جمع آوری داده های این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته است که سوالات آن براساس مولفه های مطروحه در مدل تحقیق طراحی و تدوین شده است (مجموعاً ۲۴ سوال، برای هر شاخص مدل تحقیق دو سوال مطرح شده است) پس از تایید روایی و پایایی برای جمع آوری داده از جامعه مورد مطالعه، مورد استفاده قرار گرفت. در این تحقیق برای سنجش روایی از روایی محتوا (این نوع روایی کیفی و مبتنی بر نظر خبرگان دانشگاهی و اجرایی است) و روایی سازه استفاده شد (نتایج آن در بخش یافته های تحقیق ارائه شده است). همچنین در پژوهش حاضر برای سنجش سوالات پرسشنامه از طیف لیکرت در مقیاس ۵ درجه ای، با حداقل امتیاز یک و حداکثر امتیاز ۵ و به منظور تعیین اعتبار و آزمون سازگاری اجزا (همبستگی درونی) از ضریب آلفای کرونباخ^۱ استفاده گردید که نتایج پایایی کل پرسشنامه ۰/۷۸۰ و به تفکیک ابعاد (مولفه عقلانیت اقتدار سیاسی، ۰/۷۴، مولفه تمایز کارکردی و ساختاری، ۰/۸۷ و مشارکت سیاسی ۰/۸۳) بدست آمد که باتوجه به بالاتر بودن این مقدار از ۰/۷، لذا پایایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت. گفتنی است در تحقیق حاضر برای انجام تحلیل های توصیفی و استنباطی از نرم افزار آماری SPSS ورژن ۲۰ در سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شده است.

^۱ Cronbach.

یافته های تحقیق

-تحلیل توصیفی سوالات پرسشنامه

میانگین و انحراف معیار پاسخ های جمع آوری شده از نمونه مورد مطالعه (با عنایت به طیف ۵ گزینه ای لیکرت پرسشنامه تحقیق) به شرح جدول ۲ است. نتایج این جدول نشان می دهد که میانگین کلیه ابعاد و همچنین میانگین کلیه مولفه ها به تفکیک بیش از ۲/۵ (حد متوسط) است. همچنین واریانس پاسخ به سوالات این پرسشنامه نیز از ۰/۷۸ تا ۱/۷۲ متغیر می باشد که نشان دهنده عدم وجود پراکندگی زیاد در پاسخ به سوالات از سوی پاسخ دهندگان است.

جدول ۲. تحلیل توصیفی سوالات پرسشنامه به تفکیک

میانگین به تفکیک بعد	انحراف معیار به تفکیک مولفه	میانگین به تفکیک مولفه	مولفه	بعد
۴,۰۷	۱,۷۲	۴,۱۸	میزان توجه حاکمیت به حکفرمایی قانون و مقررات در بستر جامعه	عقلانیت اقتدار سیاسی
		۴,۱۰	میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت های برابر برای همگان	
		۳,۹۲	میزان توجه حاکمیت به تصمیم گیری و خط مشی گذاری با مشارکت نخبگان جامعه	
		۴,۱۰	میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت های ارتقا در بدنه تصمیم سازی و تصمیم گیری برای همگان	
۳,۹۹	۱,۳۲	۳,۶	میزان توجه حاکمیت به شکل دهی ارگان های مستقل و تخصصی با سلسله مراتب خاص در راستای بانجام رسانی وظائف سیاسی	تمایز کارکردی و ساختاری
		۳,۸۸	میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه	

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسنی

باقری

	۱,۷۱	۴,۵۰	میزان توجه حاکمیت به رشد و توسعه ساختارهای مختص به کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه	
۳,۸۶	۰,۸۳	۴,۳۳	میزان توجه حاکمیت به چرخش نخبگان در بدنه سیاسی	مشارکت سیاسی ها
		۳,۶	میزان توجه حاکمیت به آزادی رسانه ها	
		۳,۸۸	میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و...	
		۳,۹۲	میزان توجه حاکمیت به عدم تمرکز قدرت در دست گروه یا جناح خاص	
		۳,۶	میزان توجه حاکمیت به عدم وجود شکاف های آشتی ناپذیر در بین جریان های سیاسی	

- سنجش روایی سازه پرسشنامه

در تحقیق حاضر، برای بررسی روایی سازه، از نتایج تحلیل عاملی به شرح جدول زیر استفاده می شود به گونه ای که با محاسبه بارهای عاملی تک به تک شاخص های مطروحه در پرسشنامه تحقیق در صورتیکه این بارهای عاملی بالاتر از ۰/۵ باشند و معنی دار باشند (در سطح اطمینان ۹۵ درصد) می توان عنوان نمود که آن شاخص معنی دار و مورد تایید است.

جدول ۳. نتایج سنجش روایی سازه با استفاده از بار عاملی به تفکیک شاخص های

پرسشنامه

سئوال	بارعاملی	انحراف معیار	t	p
۱	۰,۸۲۳	۰,۰۴۴	۱۸,۶۹۶	۰,۰۰۰
۲	۰,۸۱۶	۰,۰۴۴	۱۸,۳۹۸	۰,۰۰۰

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

۰,۰۰۰	۱۳,۳۳۷	۰,۰۵۸	۰,۷۷۸	۳
۰,۰۰۰	۹,۴۹۱	۰,۰۷۱	۰,۶۷۵	۴
۰,۰۰۰	۱۵,۲۶۵	۰,۰۵۱	۰,۷۷۸	۵
۰,۰۰۰	۱۶,۴۶۳	۰,۰۴۸	۰,۷۹۵	۶
۰,۰۰۰	۱۳,۸۹۱	۰,۰۵۴	۰,۷۵۵	۷
۰,۰۰۰	۲۰,۵۵۴	۰,۰۴۰	۰,۸۱۲	۸
۰,۰۰۰	۲۱,۸۲۰	۰,۰۳۷	۰,۸۱۸	۹
۰,۰۰۰	۳,۹۳۸	۰,۱۲۱	۰,۴۷۸	۱۰
۰,۰۰۰	۱۶,۲۱۰	۰,۰۴۹	۰,۷۹۰	۱۱
۰,۰۰۰	۷,۹۰۰	۰,۰۸۶	۰,۶۸۳	۱۲
۰,۰۰۰	۶,۰۶۶	۰,۱۰۵	۰,۶۳۶	۱۳
۰,۰۰۰	۷,۵۹۱	۰,۰۸۷	۰,۶۶۳	۱۴
۰,۰۰۰	۱۵,۳۲۲	۰,۰۵۲	۰,۷۹۸	۱۵
۰,۰۰۰	۹,۸۷۸	۰,۰۷۵	۰,۷۳۸	۱۶
۰,۰۰۰	۶,۰۶۷	۰,۱۰۹	۰,۶۵۹	۱۷
۰,۰۰۰	۱۷,۹۶۲	۰,۰۴۷	۰,۸۴۸	۱۸
۰,۰۰۰	۱۲,۲۸۹	۰,۰۵۸	۰,۷۱۶	۱۹
۰,۰۰۰	۱۸,۶۷۰	۰,۰۴۲	۰,۷۸۲	۲۰
۰,۰۰۰	۸,۵۱۶	۰,۰۷۸	۰,۶۶۸	۲۱
۰,۰۰۰	۱۷,۹۶۲	۰,۰۴۷	۰,۸۴۸	۲۲
۰,۰۰۰	۱۰,۵۵۱	۰,۰۵۷	۰,۵۶۵	۲۳
۰,۰۰۰	۶,۸۲۸	۰,۰۶۵	۰,۶۳۸	۲۴

یافته های جدول فوق حکایت از تایید کلیه شاخص ها (به علت بالاتر بودن عدد بار عاملی از مقدار ۰/۵) و معنی دار بودن آن ها (به علت کوچکتر بودن سطح معنی دار از ۰/۰۵) است.

-آزمون سنجش وضعیت ابعاد و مولفه های مدل تحقیق

برای سنجش وضعیت موجود ابعاد ۳ گانه مدل تحقیق (باورهای سیاسی مدیران و توسعه سیاسی) و مولفه های ۱۲ گانه مرتبط با هر یک از ابعاد آزمون T یکطرفه با نقطه برش ۳ به شرح جداول ۴ و ۵ استفاده شده است.

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی باقری

جدول ۴. آزمون T یکطرفه برای سنجش وضعیت موجود ابعاد ۳ گانه مدل تحقیق

Test Value = 3					
متغیرها و ابعاد آن ها	تعداد	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری
توسعه سیاسی-بعد عقلانیت اقتدار سیاسی	۳۲۲	۴,۰۷	۱۰,۱۲۱	۳۲۱	۰,۰۰۰
توسعه سیاسی-بعد تمایز کارکردی و ساختاری	۳۲۲	۳,۹۹	۱۲,۱۲۴	۳۲۱	۰,۰۰۰
توسعه سیاسی-بعد مشارکت سیاسی	۳۲۲	۳,۸۶	۱۳,۱۱۵	۳۲۱	۰,۰۰۱

نتایج جدول فوق نشان می دهد که با توجه به کمتر بودن سطح معنی داری بدست آمده مرتبط با هریک از ابعاد ۳ گانه مدل تحقیق از مقدار ۰/۰۵ (در سطح اطمینان ۹۵ درصد)، لذا این ابعاد مرتبط معنی دار و بااهمیت هستند.

جدول ۵. آزمون T یکطرفه برای مولفه های مرتبط با هریک ابعاد مدل تحقیق

Test Value = 3					
مولفه مربوطه	تعداد	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری
میزان توجه حاکمیت به حکفرمایی قانون و مقررات در بستر جامعه	۳۲۲	۳,۶	۸,۳۲۰	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت های برابر برای همگان	۳۲۲	۳,۸۸	۸,۷۷۷	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به تصمیم گیری و خط مشی گذاری با مشارکت نخبگان جامعه	۳۲۲	۴,۱۸	۱۰,۱۰۴	۳۲۱	۰,۰۰۰

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت های ارتقا در بدنه تصمیم سازی و تصمیم گیری برای همگان	۳۲۲	۴,۳۳	۷,۳۴۷	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به شکل دهی ارگان های مستقل و تخصصی با سلسله مراتب خاص در راستای بانجام رسانی وظائف سیاسی	۳۲۲	۴,۵۰	۱۳,۱۲۹	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه	۳۲۲	۳,۹۲	۱۱,۱۲۴	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به رشد و توسعه ساختارهای مختص به کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه	۳۲۲	۴,۱۰	۹,۷۸۱	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به چرخش نخبگان در بدنه سیاسی	۳۲۲	۴,۳۳	۸,۳۲۰	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به آزادی رسانه ها	۳۲۲	۳,۶	۸,۸۸۱	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و...	۳۲۲	۳,۹۲	۸,۳۴۴	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به عدم تمرکز قدرت در دست گروه یا جناح خاص	۳۲۲	۴,۱۸	۱۳,۱۱۵	۳۲۱	۰,۰۰۰
میزان توجه حاکمیت به عدم وجود شکاف های آشتی ناپذیر در بین جریان های سیاسی	۳۲۲	۴,۱۰	۸,۸۸۱	۳۲۱	۰,۰۰۰

نتایج جدول فوق نشان می دهد که با توجه به کمتر بودن سطح معنی داری بدست آمده مرتبط با هریک از مولفه های مرتبط با هریک ابعاد مدل تحقیق از مقدار ۰/۰۵ (در سطح اطمینان ۹۵ درصد) لذا این مولفه های ۱۲ گانه، همگی معنی دار و بااهمیت هستند.

-رتبه بندی ابعاد و مولفه های مدل تحقیق

جهت رتبه بندی ابعاد ۳ گانه مدل تحقیق از آزمون ناپارمتریک فریدمن در سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شده است که نتایج آن به شرح جدول زیر است:

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی باقری

جدول ۶. رتبه بندی ابعاد ۳ گانه مدل تحقیق

رتبه	سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره-Chi Square	میانگین رتبه ای	ابعاد
۱	۰/۰۰۰	۴	۳۱/۰۰۹	۳/۵۸	عقلانیت اقتدار سیاسی
۲				۳/۲۵	مشارکت سیاسی
۳				۲/۸۹	تمایز کارکردی و ساختاری

نتایج جدول فوق نشان می دهد که در بین ابعاد موثر بر توسعه سیاسی در ایران، بعد عقلانیت اقتدار سیاسی از دید پاسخ دهندگان، بالاترین رتبه را داراست. ضمناً با توجه به سطح معنی داری بدست آمده (کوچکتر از ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد) رتبه های بدست آمده معنی دار هستند.

همچنین رتبه بندی مولفه های ۱۲ گانه مدل تحقیق به کمک آزمون فریدمن در سطح اطمینان ۹۵ درصد نیز به شرح زیر است:

جدول ۷. رتبه بندی مولفه های ۱۲ گانه مدل تحقیق

رتبه	سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره-Chi Square	میانگین رتبه ای	مولفه ها
۱	۰/۰۰۰	۱۸	۴۳/۵۵۶	۳/۹۷	میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه
۲				۳/۷۵	میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و..

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

۳				۳/۶۸	میزان توجه حاکمیت به عدم تمرکز قدرت در دست گروه یا جناح خاص
۴				۳/۶۰	میزان توجه حاکمیت به شکل دهی ارگان‌های مستقل و تخصصی با سلسله مراتب خاص در راستای بانجام رسانی وظائف سیاسی
۵				۳/۵۸	میزان توجه حاکمیت به حکفرمایی قانون و مقررات در بستر جامعه
۶				۳/۵	میزان توجه حاکمیت به چرخش نخبگان در بدنه سیاسی
۷				۳/۴۴	میزان توجه حاکمیت به رشد و توسعه ساختارهای مختص به کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه
۸				۳/۳۵	میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت‌های برابر برای همگان
۹				۳/۲۷	میزان توجه حاکمیت به تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری با مشارکت نخبگان جامعه
۱۰				۳/۱۸	میزان توجه حاکمیت به ایجاد فرصت‌های ارتقا در بدنه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای همگان.
۱۱				۳/۰۹	میزان توجه حاکمیت به عدم وجود شکاف‌های آشتی‌ناپذیر در بین جریان‌های سیاسی
۱۲				۳	میزان توجه حاکمیت به آزادی رسانه‌ها

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که در بین مولفه‌های موثر بر توسعه سیاسی در ایران، به ترتیب مولفه‌های میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه و میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و... از دید پاسخ‌دهندگان، بالاترین رتبه را دارا هستند. ضمناً با توجه به

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی

باقری

سطح معنی داری بدست آمده (کوچکتر از ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد) رتبه های بدست آمده معنی دار هستند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران انجام شد. در تحقیق حاضر، جهت بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران، از الگوی توسعه سیاسی هانتیگتون (۱۹۶۵) استفاده شد. این الگو در ۳ بعد کلی ارائه می شود: عقلانیت اقتدار سیاسی، تمایز کارکردی و ساختاری (نهادسازی) و رشد مشارکت سیاسی. در ادامه مبتنی بر این ۳ بعد، مولفه های ۱۲ گانه به شرح نمودار ۱، ذیل این ابعاد با عنایت به بررسی مبانی نظری مرتبط احصا و در قالب مدل مفهومی تحقیق آورده شد. یافته ها نشان داد در سطح معنی داری ۵ درصد، ابعاد ۳ گانه و مولفه های ۱۲ گانه مرتبط با آن ها را نمی توان رد نمود (از دید پاسخ دهندگان معنی دار هستند). در ادامه این ابعاد و مولفه ها به کمک آزمون فریدمن رتبه بندی شدند که یافته ها حکایت از آن داشت که در بین ابعاد موثر بر توسعه سیاسی در ایران، بعد عقلانیت اقتدار سیاسی از دید پاسخ دهندگان، بالاترین رتبه را داراست. از طرف دیگر یافته ها حاکی از آن بود که از نگاه پاسخ دهندگان که در بین مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران، به ترتیب مولفه های میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه و میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و... از دید پاسخ دهندگان، بالاترین رتبه را دارا هستند. ضمناً با توجه به سطح معنی داری بدست آمده (کوچکتر از ۰/۰۵ در سطح اطمینان ۹۵ درصد) رتبه های بدست آمده معنی دار هستند. یافته های بدست آمده این تحقیق با پژوهش هایی چون نظری و همکاران (۱۳۹۲) (اشاره به نقش مشارکت سیاسی در توسعه سیاسی)، شفیعی فرد (۱۳۹۴) (اشاره به نقش تمایز کارکردی و ساختاری در توسعه سیاسی)، ابوالفتحی و کریم محمدی (۱۳۹۴) و ابهچی (۱۳۹۲) (اشاره به نقش عقلانیت اقتدار سیاسی در توسعه سیاسی) همسوست و مطابقت دارد.

حال در تبیین یافته های بدست آمده می توان عنوان داشت که ۳ بعد مطروحه و مولفه های ذیل آن به عنوان الگوی توسعه سیاسی مورد پذیرش پاسخ دهندگان این تحقیق در راستای موضوع پژوهش (توسعه سیاسی در ایران)، از این جهت قابل اهمیت است که اولاً در خصوص

بعد حاکمیت عقلانیت سیاسی به عنوان یکی از ابعاد توسعه سیاسی، این بعد از آن حیث قابل تامل است که حاکمیت فضای عقلانی بر رقابت های سیاسی موجب خواهد شد که تصمیم گیری ها، برنامه ریزی ها و همه فعالیت ها و از جمله رقابت های احزاب و جریان های سیاسی بر اساس عقل و منطق و به دور از احساسات و عواطف و هیجان های مقطعی و زود گذر صورت بگیرد و در سایه عقلانیت، منافع و مصالح عموم جامعه در نظر گرفته خواهد شد. ثانیاً در خصوص بعد تمایز کارکردی و ساختاری (از ابعاد توسعه سیاسی)، در راستای توسعه سیاسی کشور از این منظر که نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه به شکل دهی ارگان های مستقل و تخصصی با سلسله مراتب و ساختارهای مدون و خاص در راستای بانجام رسانی وظائف سیاسی بستگی دارد، لذا توجه و بکارگیری این بعد در راستای تحقق توسعه سیاسی در کشور قابل تامل است تا بتوان از برون داد آن به تکثرگرایی در سطح جامعه، حاکمیت قانون و بسط و توسعه روابط عادلانه در میان بخش های مختلف کشور امید داشت. ثالثاً در خصوص بعد مشارکت سیاسی به عنوان یکی از ابعاد توسعه سیاسی، این بعد از آن حیث قابل تامل است که اصولاً مشارکت سیاسی با مهمترین مباحث مربوط به علم سیاست؛ نظیر احزاب، گروه های فشار، روابط مردم و حکومت، جامعه مدنی و نظایر آن پیوند عمیق و نگسستنی دارد و به واقع آن، به فعالیت های داوطلبانه و آزادانه اعضای یک جامعه (چه بصورت فردی و چه بصورت جمعی) در امور حکومتی و سیاسی که با هدف تاثیرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم بر تصمیم های سیاسی کشور صورت می گیرند اطلاق می شود که نوعاً باعث افزایش تقاضا برای سهمی شدن در قدرت و تصمیم گیری سیاسی از سوی مردم خواهد بود و اساساً نظام های سیاسی بر پایه ی اعتماد عمومی و اراده ی مردم استوارند و استمرار و اقتدار آنها وابسته به مشارکت و دخالت مردم است که می تواند به هدایت تقاضای مؤثر در جامعه و افزایش توان پاسخگویی حاکمیت در ارتقای سطح توسعه سیاسی جامعه منجر شود. همچنین نظر به رتبه بندی ارائه شده در این پژوهش و بالاتر بودن رتبه عقلانیت اقتدار سیاسی از دید پاسخ دهندگان، در میان ابعاد ۳ گانه مطروحه در توسعه سیاسی کشور و همچنین بالاتر بودن رتبه مولفه های میزان توجه حاکمیت به نوسازی سیاسی و تعریف کارکردهای سیاسی نوین در سطح جامعه و میزان توجه حاکمیت به حضور آحاد مردم در عرصه سیاسی بدون تمایزات رنگ، نژاد، جناح و... از دید پاسخ دهندگان، پیشنهاد می گردد در تدوین راهکارها در راستای توسعه سیاسی کشور مدنظر متولیان امر قرار گیرد.

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسنی

باقری

از طرف دیگر نظر به یافته های این تحقیق، پیشنهاد می شود که در تحقیقات آتی، پژوهشگران الگوهای پیاده سازی شده توسعه سیاسی در سایر کشورها را با یافته های این تحقیق مقایسه نمایند. همچنین انجام تحقیق مشابه این پژوهش با عنایت به سایر دیدگاه های معتبر مطروحه در حوزه توسعه سیاسی برای شناخت بهتر این مفهوم و مولفه های شکل دهنده آن مورد بررسی و تدقیق قرار گیرد، ضمن آنکه برای عمق بخشی به یافته های این تحقیق پیشنهاد می شود مطالعه حاضر با بکارگیری روش های تحقیقاتی ذیل استراتژی پژوهشی کیفی نیز مدنظر پژوهشگران علاقمند قرار گیرد. در پایان بایستی عنوان نمود که انجام این تحقیق خود با محدودیت هایی روبرو بوده است از جمله: مشکلات مرتبط با هماهنگی و جمع آوری داده های پرسشنامه از جامعه مورد مطالعه، کمبود منابع فارسی متقن و مرتبط با موضوع این تحقیق و مقطعی بودن انجام پژوهش که تعمیم بخشی یافته ها در بازه های زمانی بلندمدت را دشوار می سازد.

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۹، شماره ۶۵، زمستان ۱۴۰۲

منابع

۱. ابوالفتحی، محمد؛ محمدی، محمد کریم. (۱۳۹۴). آسیب‌شناسی نسبت میان فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی در ایران. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۱ (۳۳)، ۵۶-۳۳.
۲. بشیریه، حسین، (۱۳۸۶)، عقل در سیاست (سی و پنج گفتار در فلسفه، جامعه‌شناس و توسعه سیاسی)، چاپ سوّم، تهران نشر نگاه معاصر.
۳. جهانگیری، سعید، (۱۳۹۷)، بررسی موانع توسعه سیاسی در ایران (مطالعه موردی: دوران پهلوی دوم)، تاریخنامه انقلاب (ژرفا پژوه سابق) سال دوم پاییز و زمستان، شماره ۳ و ۴ (پیاپی ۴).
۴. سریع‌القلم، محمود (۱۳۸۹). عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران، چاپ چهارم، تهران: مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
۵. شفیعی فرد، طاهره (۱۳۹۴). روند توسعه‌ی سیاسی در جمهوری اسلامی. فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۴۵ (۱)، ۱۰۳-۱۲۳.
۶. عبداللهی، محمد. راد، فیروز (۱۳۸۸). بررسی روند تحول و موانع ساختاری توسعه‌ی سیاسی در ایران ۱۳۰۴-۱۳۸۲. جامعه‌شناسی ایران، ۱۰ (۱)، ۲۹-۶۳.
۷. عبوضی، محمد رحیم، (۱۳۸۵)، مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، ناشر: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران.
۸. کلوانی، سهیلا. مؤمن نژاد، نقاش، شهرزاد (۱۳۹۷). جهانی شدن سیاست و تأثیر آن بر فرایند توسعه سیاسی ج.آ. ایران. علوم سیاسی؛ پژوهش ملل، شماره ۳۳.
۹. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، (۱۳۹۴)، شاخص‌های توسعه یافتگی سیاسی؛ پیشنهادهایی برای برنامه ششم توسعه، ۱۳۹۴/۱۱/۶.
۱۰. عزیزی، حسن. شفیعی، اسماعیل. گلشنی، علیرضا (۱۳۹۷). تحقق توسعه‌ی سیاسی در الگوی اسلامی پیشرفت. علوم سیاسی؛ مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی، شماره ۱۱، ص ۱۵۷-۱۸۳.
۱۱. نظری، س؛ بشیری گیوی، ح؛ جنتی، س. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر مشارکت سیاسی بر توسعه سیاسی (مورد مطالعه: جوانان شهر خلخال). مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۶ (مسلسل ۲۱)، ۱۳۷-۱۴۶.
۱۲. منشادی، مرتضی؛ اکبری، سارا. (۱۳۹۹). تبیین رابطه ساخت سیاسی و توسعه سیاسی در دوران پهلوی اول براساس مدل برنارد کریک، دولت پژوه، ۱۷۹-۲۱۴.
۱۳. موسوی، سید محمدرضا؛ ابطحی، سید مصطفی؛ مطلبی، مسعود؛ بیات، بهرام. (۱۳۹۹). موانع توسعه سیاسی در ایران معاصر با تأکید بر هویت سیاسی و فرهنگی. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۶ (۵۰)، ۳۸-۲۱.

14. Fosu, A. K. (2018). Governance and Development in Africa: A Review Essay. African Development Bank Group.

بررسی و ارزیابی عوامل و مولفه های موثر بر توسعه سیاسی در ایران (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه مدیران تأثیرگذار استان کرمان در بازه زمانی ۱۳۷۶-۱۳۹۶) / بلوچی - اژدری - حسینی

باقری

15. Gupta, Dipak, M. C Madhavan, Andrew Blee. (2007) "Democracy, Economic Growth and Political Instability," Journal of Socio-Economic, V. 27, N .5.
16. Hoewe, J., & Peacock, C. (2020). The power of media in shaping political attitudes. Current Opinion in Behavioral Sciences, 34, 19-24.
17. Huntington, S. P. (1965). Political development and political decay. World politics, 17(3), 386-430.
18. Pye, L. W. (2015). Communications and political development.(SPD-1). Princeton University Press.